

THE ROLE OF EXAGGERATION IN LINGUISTIC REFLECTION OF THE WORLD'S VIEW

Komilova Gulmira Temirovna

Chirchik State Pedagogical University

Teacher of the Department of Uzbek Linguistics

ABSTRACT

The article examines all the features of the genre of hyperbole. We will talk about the creation of subtleties of meaning and we will try to explain exaggeration and the world scene through linguistic description and examples from artistic works.

Keywords: Exaggeration, verbiage, hyperbole, guluv, exaggerated perceptions, tablugh, igrog, etymology.

OLAMNING MANZARASINI LISONIY AKS ETTIRISHDA MUBOLAG'ANING O'RNI

Komilova Gulmira Temirovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

O'zbek tilshunosligi kafedrasida o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada mubolag'a janrining barcha xususiyatlari o'rganiladi. Ma'no nozikliklarini yuzaga keltirishi xususida so'z yuritiladi va mubolag'a va olam manzarasini lisoniy tasvirlana. Shuningdek badiiy asarlardagi misollar orqali tushuntirishga hatak qilamiz.

Kalit so'zlar: Mubolag'a, obraliifoda, giperbola, g'uluv, mubolag'li in'ikoslar, tablugh, ig'roq, etimologiya.

Mubolag'aning asl mohiyati, qanday ma'no nozikliklarini keltirib chiqarishi, uning barcha turlarini atroflicha ko'rib o'tamiz. Mubolag'a arab tilida "kattalashtirish", "kuchaytirish" ma'nolarini bildirib, adabiy asarda tasvirlanayotgan badiiy timsol holati yoki harakatini bo'rttirib, kuchaytirib ifodalash san'ati demakdir.

Ul sanamkim, suv yaqosindaparitek o'lturur, G'oyati nozikligindin suv bilayutsa bo'lur, - Atoyinig ushbu baytida noziknihol qiz tasvir etilayotganiga shunga yo'q. She'rda mubolag'a bilan birga tashbeh (-dek (-tek) qo'shimchasi tashbeh janrining asosiy formalaridan biri) ham qo'llangan.

She'rda ma'shuqa shu qadar nozik, shunchalik go'zal qiz sifatida tasvirlanadiki, go'yo uni bir qoshiq suv bilan yutib yuborish mumkinday (vaholanki, bir qoshiq suv bilan butun bir inson tanasini yutib yuborish mumkin bo'lsa? !)

NATIJA

Mubolag'a janriga oid bir nechta misollarni ko'rib o'tamiz:

Ko'zumdin yoshunib ey bahri altof, Ko'zumningyoshini daryo qilibsang.

(Bobur)

Ul pari hajrinda men devona cheksam o'tlug' oh, Ey malak, gar bo'lmasang vofiq, qanoting churkanur.

(Navoiy)

Mehringdin, ayo, oy-u falakka yetar ohim, Qilmas, netayin, ko'nglunga bir zarra siroyat.

(Lutfiy)

Mubolag'aning quyidagi uch turi bir-biridan farqlanadi:

- TABLIG' - aqlan ishonish mumkin bo'lgan, hayotda ham yuz berishi mumkin bo'lgan mubolag'adir.
- IRG'OQ - belgi yoki harakatni aqlan ishonish mumkin bo'lsa ham, hayotda yuz berishi mumkin bo'lmagan tarzda kuchaytirib tasvirlash.
- G'ULUVV - aql ham bovar qilmaydigan, hayotda ham yuz berishi mumkin bo'lmaydigan tarzda tasvirlash.

Mubolag'a, giperbola — obrazli ifoda: adabiy asarda voqelikda mavjud va yo'q, bo'lishi dargumon shaxs, jonli va jonsiz narsa, voqea, hodisalarning nisbiylik mezonlari asosida kattalashtirib, burttirib, lofqofli aks ettirilishi. Mubolag'ali aksning bosh alomatlari hayotiylikdan chekinish, favquloddaviylik, g'ayritabiiylikdir. Mubolag'ali in'ikoslar o'xshatish, istiora, sifatlash, jonlantirish, ta'riz, tazod va boshqa badiiylik vositalarining muayyan darajadagi xizmatlari tufayli yaratiladi. Mubolag'a ko'proq og'zaki va yozma adabiyotlardagi ertak, afsona, rivoyat va boshqa janrlarda, romantik, yumoristik, satirik usullarda yaratilgan asarlarda uchraydi. Mubolag'alarga boy asarlar g'oyat katta qiziqish, zavqshavq bilan o'qiladi. Mubolag'a vositasida yaratilgan ijobiy obrazlar o'quvchini maf-tun etib, uning mehr-muhabbatini qozonsa, salbiylari kitobxon qalbida cheksiz g'azabu nafrat hislarini uyg'otadi. Adabiyot nazariyasida Mubolag'aning ko'p xillari bor.

Asosiylari: tablig', ig'roq, g'uluv. Tablig'da bo'rttirilgan belgi, xususiyatlarning haqiqatga anchayin yaqinligi sezilib turadi. Masalan: "Aningdek teshadin sakrab ushoq tosh, Ki nozir bir yig'ochdin qochurub bosh" (Navoiy, "Farhod va Shirin"). Ig'roqda bo'rttirilgan belgi, xususiyatlar, xatti-harakatlarni uquvchi xa-yolan tasavvur eta olsa ham, ularning hayotiyligiga ishongisi kelmaydi. Masalan: "Bola borib-borib shunday kelbatli, kelishgan, baquvvat yigit bo'lib yetishibdiki, bir qo'lida ho'kizni ko'tararmish, kuringan daraxtni ildizpildizi bilan sug'urib olib, bir joydan ikkinchi joyga ko'chira olar emish. Uning oldiga tushadigan, u bilan olishib yo bellashib, unga ten keladigan na odam topilibdi, na hayvon zoti..." ("Qayroqtosh bola" ertagidan). G'uluv — unda bo'rttirilgan, lofqofli in'ikoslarning hayotda borligi u yoqda tursin, bo'lishi mumkinligiga ham mutlaqo ishonib bo'lmaydi. Masalan "Alpomish" dostonidagi "bir kam to'qson" qalmoq alplarining qiyofalari g'uluv vositasida tasvirlangan. Hammasining "kallasi kapaday, tanasi te-paday". Birining "shomurti yoqalab har yoqqa ketgan, ichida sichqonlar bolalab yotgan, izidan tushgan pishak olti oyda yetgan". Ikkinchisining "odam tushmas (tushunmas)... aytgan tiliga, besh yuz quloch arqon yetmas ". Uchinchisi "oh ursa, olamni buzar tovushi, to'qson molningterisidan kovushi" vah.k. Qalmoq alplarini yuqoridagiday nohayotiy oshiribtoshirib, lofqofli tasvirlashdan asosiy maqsad Alpomish va uning do'sti Qorajon qahramonligini, kuch-qudratini badiiy tasdiqlash, isbotlashdan iborat. Bunga yana qo'shimcha tarzda adabiyotda giperbol, qoida tariqasida, tasvirlangan hodisa yoki ob'ektning xususiyatlarini bo'rttirib ko'rsatish uchun uslubiy qurilmani belgilash uchun ishlatiladi va shu bilan hosil qilingan taassurotni kuchaytiradi.

Ushbu maqolada mubolag'a va olam manzarasini lisoniy tasvirlashda uning o'rnini haqida nazariy ma'lumotlar, shuningdek badiiy asarlardagi misollar orqali tushuntirishga hatak qilamiz.

Giperbol tushunchasi adabiyotga nimalarni kiradi? U qanday maqsadda ishlatiladi? Biz qanchalik tez-tez buni sezmay, buni ishlatamiz

Avval so'zning etimologiyasi haqida batafsilroq ko'rib chiqamiz, keyin bu tushunchaning o'zi paydo bo'lishining tarixi va sabablari haqida va nihoyat, siz zamonaviy uslubda giperbolaning o'rnini haqida ma'lumotlar berib o'tamiz.

Etimologiya va zamonaviy ta'rif so'zlar.

Shunday ekan, avvalo, tarixga chuqurroq nazar tashlaylik. Etimologiya nuqtai nazaridan, so'z Yunon kelib chiqishi "Giperbola" ikki qismdan iborat: "giper" va "bole". Birinchisi rus tiliga "tugadi", "o'tdi" yoki "juda" deb tarjima qilingan bo'lsa, ikkinchisini "otish", "otish", "otish" deb talqin qilish mumkin. Taxminan 18-asrdan boshlab Lotin "giperbol" so'zining "bo'rttirish" ma'nosi paydo bo'ladi va keng qo'llanila boshlaydi.

Qarama-qarshi atama ham bor - litota. Va agar adabiyotda giperbol "bo'rttirish" ni nazarda tutsa, litota, aksincha, ataylab ataylab ko'rsatish uchun ishlatiladi. Masalan, "hidlar dengizi", "sevgi okeani", "bir-birini yuz yil ko'rmagan" frazeologik birliklari giperbola vazifasini bajarishi mumkin;

Terminning sabablari

Ehtimol, ob'ektning ma'nosini ham, jismoniy xususiyatlarini ham bo'rttirib ko'rsatish tendentsiyasi ibtidoiy jamoa tuzumi davrida odamlarning tafakkurida paydo bo'lganligini tasavvur qilish qiyin. Albatta, sayyoradagi birinchi odamlarning hukmlari hozirgi odamlarning fikrlash tarzidan keskin farq qilardi. O'sha uzoq vaqtlarda badiiy adabiyot va real hayot tushunchalari o'rtasida aniq chegara yo'q edi. Ma'lumki, ko'p asrlar oldin ovchilar atrofdagi dunyoni, etakchilarni, hayvonlarni, tabiat hodisalarini jonlantirishgan. Ular ularga sovg'a qilishdi g'ayritabiiy kuchlar Masalan, ajoyib o'lcham, sehirli kuch, haddan tashqari epchilik va zukko aql. Nima uchun? Bu jarayon muqarrar edi, chunki tabiat kuchlariga katta qaramlik, uning qonunlarini tushunmaslik, sodir bo'layotgan hamma narsani o'zlashtira olmaslik yoki u yoki bu hodisaning sodir bo'lish sabablarini o'zi tushuntirib bera olmaslikning natijasi edi. Natijada qo'rquv, himoyasizlik hissi, qaramlik va natijada - hayoliy minnatdorchilik, qoyil qolish, ajablanish va bo'rttirish paydo bo'ldi.

Giperbola. Adabiyot, klassik va zamonaviy

Badiiy ifoda qilish uchun mualliflar metafora, taqqoslash, epitet va giperbolalardan eng keng tarqalganini ishlatishga harakat qilishadi. Hozirgi vaqtda giperbola xuddi shu so'zning hissiy va mantiqiy ma'nosining o'zaro ta'siri asosida ishlatiladi.

Adabiyotda giperbolaga misollar keltiray: "Bu ming marta aytilgan" (miqdori oshirib yuborilgan), "Dushmanlar parchalanadi" (sifat), "U ketdi va u uchun dunyo yo'q bo'lib ketdi." (His-tuyg'ular).

Ba'zida giperbolani taqqoslash yoki metafora bilan aralashtirib yubormaslik juda qiyin, chunki ular ko'pincha ikkita ob'ektni solishtirishadi. Esda tutingki, adabiyotda giperbol har doim ham bo'rttirib ko'rsatishni bildiradi. Aytaylik, "Oyoqlari chang'i kabi ulkan edi". Bir qarashda, bu misol taqqoslashga o'xshaydi, lekin chang'ilarning haqiqiy uzunligi nima ekanligini eslab, bu mubolag'a ekanligini, ya'ni giperbolani anglatishini tushunishingiz mumkin.

Muallif odatda taassurotni kuchaytirish yoki tasvirni keskinlashtirish uchun ushbu uslubiy qurilmaga murojaat qiladi. Tasavvurga ta'sir qilish yoki e'tiborni jalb qilish ta'sirini kuchaytirish uchun zamonaviy voqeliklar ham giperboldan foydalanishi kerak.

Adabiy troplar - bu badiiy uslublar, so'z yoki ifoda, muallif matnning ekspressivligini oshirish va tilning tasvirini yaxshilash uchun ishlatadi. Yo'llar taqqoslashni, epitetni, giperbolani o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada giperbola va uning antonimi - litot haqida so'z boradi. Vikipediya da giperbola - bu so'z Yunon va mubolag'ani bildiradi. "Giper" so'zining birinchi qismi ko'p so'zlarda mubolag'a, ortiqcha degan ma'noni anglatadi: gipertoniya, giperqlikemiya, gipertiroidizm, giperfunktsiya. Adabiyotda giperbola badiiy mubolag'a... Bundan tashqari, giperbola tushunchasi geometriyada va u erda nuqta joyini bildiradi.

Badiiy adabiyotda giperbol. U uzoq vaqtdan beri tanilgan. Qadimgi rus eposlarida, qahramon-qahramonlar va ularning ishlarini tasvirlashda abartma tez-tez uchraydi:

Giperbolalar ko'pincha ertaklarda uchraydi va xalq qo'shiqlari: "Bu meniki, yuragim hansiradi kuzgi o'rmon shovqinli ". Qadimgi rus knyaz Vsevolod haqidagi hikoyaning muallifi, giperboladan tez -tez foydalanadi, u shunday yozadi: "Siz Volgani eshkaklar bilan sepishingiz va Donni dubulg'alari bilan qutqarishingiz mumkin". Bu erda shahzodaning yuksak she'riy tavsifiga mubolag'a qo'llaniladi.

Xuddi shu maqsadda N. V. Gogol Dnepr daryosining she'riy ta'rifi uchun giperboladan foydalanadi: "kengligi o'lchovsiz, uzunligi cheksiz" yo'l. " Kamdan -kam uchraydigan qush Dneprning o'rtasiga uchadi. "" Va daryo yo'q. dunyoda unga teng ”.

Ammo ko'pincha Gogol buni satirik asarlarida istehzo va hazil bilan ishlatadi, qahramonlarining kamchiliklarini masxara qiladi va bo'rttirib ko'rsatadi.

Gogolning "Bosh inspektori" qahramonlari monologlaridagi giperbolalar:

Osip - "go'yo butun polk karnay chalganday". Xlestakov - "... o'ttiz besh ming kurer yolg'iz", "men o'tayotganda ... faqat zilzila, hamma narsa qaltiraydi va titraydi", "Davlat Kengashining o'zi mendan qo'rqadi".

Gubernator - "Men hammangizni unga artib olardim!"

Gogol tez -tez ishlatadi badiiy mubolag'a "O'lik ruhlar" asari sahifalarida.

"Dengiz qumlari kabi son -sanoqsiz, insoniy ehtiroslar...»

Oyatdagi hissiy va baland giperbola V. Mayakovskiy:

"Yuz qirq quyoshda, quyosh botishi yondi ..."

"Yorqin va tirnoqsiz! Bu mening shiorim va quyosh "

Odatda A. Pushkin, S. Yesenina va boshqa ko'plab shoirlar voqea va manzaralarni tasvirlashda badiiy bo'rttirishdan foydalanadilar.

"Oxiri va chekkasini ko'rmang

Faqat ko'k ko'zlarni so'rib oladi. "

S. Yeseninog'zaki nutq mubolag'a har kuni ikkilanmasdan ishlatiladi. Ayniqsa, tez -tez biz unga ehtiros, asabiylashish holatida murojaat qilamiz, shunda suhbatdosh bizning his -tuyg'ularimizni yaxshiroq tushunadi. "Men allaqachon yuz marta qo'ng'iroq qilganman, minglab muammolarga duch kelganman, deyarli xavotirdan o'lganman"

"Siz buni yigirma marta tushuntirasiz, lekin siz hali ham noto'g'ri qilyapsiz."

"Yana kechikding, yana abadiy kutding."

Ba'zida sevgi e'lon qilinganda:

"Men seni yaxshi ko'raman, chunki hech kim sevishni bilmaydi, dunyodagi boshqa hech kimdan kuchliroq."

Mubolag'a o'quvchining tasavvur olamiga asoslanadi, timsol holati yoki harakati belgisi ana shu tasavvur olami singdirilganchalik bo'rttirilishi mumkin. Umuman olganda, mubolag'a janridan deyarli barcha shoir va yozuvchilar foydalangani uchun "ommaviy janr" guruhiga allaqachon kirib ulgurdi. Ayniqsa bu janrning o'rni beqiyos. Usiz yozuvchi o'zining fikrlarini kitobxonga yetarlicha yetkazib berolmaydi. Shuning uchun ham she'riy san'atlar adabiyotning poydevori sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abuzalova M.Q. Hozirgi o'zbek tili. Morfologiya, 1-qism. Mustaqil so'z turkumlari. (Ma'ruza matnlari). Buxoro-2003.
2. Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfologiyasi. T., 1994.
3. O'zbek tili grammatikasi. I tom, T.: "Fan", 1975. II tom, T., "Fan" 1976.
4. Turniyozov N., Bekmurodov Y. Matn tilshunosligi. Samarqand, 2006
5. Sayfullaeva R. va b. Hozirgi o'zbek tili. (Qo'llanma) T. 2007
6. Hojiahmedov A. "She'riy san'atlar va mumtoz qofiya" - Toshkent. "Sharq", 1998.
7. V. Rahmonov. "She'riy san'atlar" 1962.
8. A. Husayniy. "Badoyi'u-s-sanoyi" (1981)
9. Y. Is'hoqov. "Alisher Navoiyning ilk lirikasi" (1965), " Navoiy poetikasi" (1983).